

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Migration, språk och identitet
Språkinläring och motivation hos lågutbildade SFI-elever i ett
genusperspektiv.

Marina Eriksson-Pettersson

Specialarbete, 15 hp
Svenska som andraspråk
Vt 2011, SSA 133
Handledare: Tore Otterup

Förord

Mitt arbete skrev jag med ett stort engagemang för ämnet. Först och främst är jag invandrare själv och för den andra har jag jobbat med invandrare i många år som SFI-lärare. Nämligen att ”förlora” språk i vuxen ålder och vad det gör med ens identitet och självkänsla har jag upplevt själv och vet hur det känns. Jag kom till Sverige när jag var 35 år gammal. När jag kom hit kunde jag knappt ett ord svenska. Det tog ett år innan jag alls kunde börja kommunicera. Ett år i språklöshetens glasbubbla. Jag hade aldrig kunnat föreställa mig hur plågsamt det skulle vara. Man har inte längre makten eller rätten om vad som sägs om en. Man tappar självförtroendet. Det är lätt att kategorisera sig själv som underlägsen och nedvärderad eller hjälplös som ett barn.

De flesta har någon gång upplevt den obehagliga känslan av inte bli sedd, till exempel på en fest där man inte känner någon. Varje samtal börjar med presentation och efter några intetsägande fraser försvinner samtalspartnern till de människor som hon är närmare bekant med. I liknande situationer befinner sig invandraren dagligen under många år. Det är därför frågan om varför inte alla invandrare vill bli ”vuxna” igen d.v.s. lära sig språket som talas i det nya landet, plågade mig i många år.

Skulle jag utgå från mina egna synpunkter då blir det att alla invandrare är lika intresserade att behärska det nya landets språk så fort som möjligt. Men så är det inte fallet.

Det var det som inspirerade mig att göra en undersökning bland mina egna elever som uppvisar så olika grad av motivation vad gäller andraspråksinlärning.

Resultatet av undersökningen avslöjade att det ligger så många sociologiska och psykologiska faktorer bakom inlärningsprocessen att själva språkinlärningen kommer i andra eller tredje hand.

Det är därför jag vill dedicera, indirekt kanske, min uppsats till alla SFI-lärare, som gör ett utomordentligt bra jobb och engagerar sig väldigt mycket i sina elever. Men det hjälper inte i vissa fall eftersom det inte ligger på vårt bord. Faktorer som påverkar motivationen eller brist på den hos våra elever har ingenting med oss lärare att göra.

Alla som skriver och kritiserar SFI (”Skrota SFI”, ”Vem älskar SFI” etc.) har inte den minsta kunskap om invandrarproblematiken och står ljusår från själva verksamheten.

Min tanke är att alla mina kollegor inom denna bransch skulle sova gott och sluta grubbla vad de, som lärare, gör för fel. Slappna av, mina kära kollegor, vi gör mer än vi kan göra.

Sedan vill jag, naturligtvis, tacka alla mina informanter som har hjälpt mig med denna uppsats. Stort tack, alla ni som i intervjuerna så öppenhjärtigt har delat med mig alla era tankar, känslor och upplevelser. Ett stort tack vill jag även ge min handledare, Tore Otterup, för ditt tålamod med mig och alla goda råd och positiv kritik som jag har fått.

Sammandrag

Syftet med denna studie är att undersöka några lågutbildade sfi-elever och ta reda på hur deras identitet påverkas under migrationsprocessen. Hur språk eller att vara utan språk i det nya landet påverkar deras självbild och hur detta i sin tur påverkar motivationen att lära sig det nya landets språk? Huvudfokus i uppsatsen ligger på motivationen. Jag ville förstå vad som händer med motivationen till andraspråksinläring. En av mina frågeställningar var: ”Varför skiljer sig studieresultaten så markant mellan informanterna i min studie med tanke på att alla har en bakgrund som analfabeter från hemlandet?”

För att utföra denna studie valde jag sex elever från skolan där jag jobbar själv som SFI-lärare. Mitt val blev unga kurder från norra Irak, eftersom alla kom till Sverige som analfabeter. Jag valde tre unga kvinnor och tre unga män eftersom jag i min forskning försökte analysera andraspråksinläring genom genusperspektiv.

Jag har valt en kvalitativ metod, som var baserad på djupintervjuer för att denna metod var mest lämplig för att få svar på mina frågeställningar. Jag genomförde intervjuerna på mitt jobb i informanternas vanliga miljö.

Resultatet av min forskning visar att det finns skillnad mellan attityder till svenskinläring bland mina elever. Det som framkom i min studie var att det fanns flera faktorer som bidrog eller hindrade motivationen till andraspråksinläringen. Slutsatsen blev att det absolut avgörande för en lyckad språkinläring var immigrantens inställning till frågan om återvändande till sitt gamla land.

Nyckelord: immigration, andraspråksinläring, motivation.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Bakgrund	2
3. Syfte och frågeställningar	3
4. Disposition	3
5. Tidigare forskning	4
5.1 Migration	4
5.2 Identitet och språk	5
5.3 Motivation och attityder till andraspråksinlärning	7
6. Metod	10
6.1 Urval och avgränsning	10
6.2 Val av metod och genomförande	11
6.3 Etiska aspekter	12
7. Resultatredovisning	13
7.1 Samtal med Majed	13
7.2 Samtal med Nihad	15
7.3 Samtal med Fares	16
7.4 Samtal med Nada	18
7.5 Samtal med Farhad	20
7.6 Samtal med Manal	22
8. Analys och diskussion	24
8.1 Kvinnor	25
8.2 Män	28
9. Slutsatser	31
Referenser	34
Bilaga	38

1. Inledning

Min uppsats skall handla om språk, identitet och motivation. Vad jag skall försöka att undersöka och analysera är vad som händer med människor när de står utanför språket i det nya landet vid immigrationen. Vad händer med deras identitet och självkänsla? Och hur det påverkar deras språkinläring. Varför lyckas en del invandrare i det nya landet medan andra fastnar i ingenmansland och stagnerar?

Invandrare finns överallt, de har alltid funnits och kommer alltid att finnas. De har olika bakgrund och har tagit sig till det nya landet på olika vägar.

Några kommer från rika länder, andra från fattiga, några från välbärgade familjer andra från fattiga. Somliga är välutbildade, andra analfabeter. Det som sätter dem i rörelse kan vara krig, svält, naturkatastrofer, dålig ekonomi, politisk eller religiös förföljelse.

På varje emigrant väntar två gränser. Den första är den politiska gräns de överskrider när de lämnar hemlandet; den andra är den psykologiska som de överskrider när de fattat ett beslut om att närma sig det nya landet med förståelse och acceptans.

Alla som lämnar sitt land lämnar samtidigt hembygdens invanda liv och människorna de vuxit samman med. På ena sidan gränsen finns en självklar samhörighet kvar, på den andra finns främlingskap. Och det spelar ingen roll om utvandringen skedde frivilligt eller framtvingades av ett hårt öde. Den nya situationen innebär alltid frustrationer.

Beslutet att lämna hemlandet kommer först. Därefter står det immigranterna fritt att välja mellan att förbli främlingar eller gå över ”den andra gränsen”, det vill säga lämna utanförskapet och ingå i det nya samhället. Vägen fram till denna andra gräns är lång och mödosam. För att lyckas måste de verkligen vilja överskrida den. De största hindren på vägen är deras inlärd vanor, fördomar och lättja. Det är det som sinkar dem på vägen. Det man vill lämna bakom sig är det negativa, hindren för att utvecklas till den man vill bli. Man sträcker sig efter möjligheterna att förverkliga sina drömmar. Därför kan man säga att medaljen har två sidor: det de vill lämna och det de vill uppnå. Ibland står båda sidorna klara för individen, ibland inte.

Denna uppsats behandlar frågan: Varför är somliga invandrare motiverade för att lyckas i det här landet medan andra tappar motivationen på vägen och resignerar?

2. Bakgrund

Inspirationen till uppsatsen fick jag genom ett möte med en tidigare elev som slutade på Lernia i Helsingborg för några år sedan utan att klara B-test. Det var väldigt trevligt att träffa honom och konstatera att han hade gjort stora framsteg i svenska språket. Vi pratade en stund och sedan frågade han mig om jag kunde hjälpa honom att fylla i blanketten. Då förstod jag att han fortsatte att vara analfabet. Vad som var mest intressant i det här fallet var att jag hade haft hans fru efteråt och hon klarade både C och D-kurserna och fortsatte att läsa på SAS (svenska som andra språk) på Lernia. Jag har tidigare märkt att det går bättre för kurdiska kvinnor än för deras män med studier, fast alla hade samma bakgrund, ingen skolgång i bagaget och precis samma förutsättningar när de kom som analfabeter.

På Lernia i Helsingborg där jag arbetar som SFI-lärare, bedrivs undervisning från ALFA t.o.m. SAS. Alfa/A är en alfabetiseringsgrupp och därefter fortsätter eleverna olika studiesteg/nivåer: steg 1 A till B steg 2 B till C steg 3 C till D. Varje steg i utbildningen bör klaras av inom 24 veckor. SAS är en förberedelsekurs inför svenskt gymnasium. I Helsingborgs kommun finns tre utbildningsanordnare när det gäller sfi-undervisning. För att effektivisera undervisningen har kommunen valt uppdelning av studerande efter skolbakgrund från hemlandet. Därigenom har Lernia tilldelats de lågutbildade samt individer utan någon skolbakgrund och har då fått en hel del analfabeter. Skolan tar emot personer som varken kan läsa eller skriva eller som bara gått några år i grundskolan. Att aldrig ha gått i skolan innebär inte bara att man måste lära sig läsa och skriva, utan också att man måste lära sig att tänka på ett nytt sätt. Nyligen (början april 2011) har Helsingborgs kommun tillsatt en modersmåls lärare i badinani (kurdiskt språk) på Lernia, eftersom det finns en stor grupp elever som är kurder från norra Irak och många av dessa har aldrig gått i skolan. Och det är de som har blivit mina informanter.

När jag valt ut de eleverna som jag ville studera, har jag sett att de flesta som klarat att gå vidare från ALFA till C- eller D-nivå var unga kurdiska kvinnor men inte män. Och det var det som väckte mitt intresse.

3. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att analysera sex sfi-studerandes olika upplevelser, känslor och tankar kring hur deras identitet har påverkats under migrationsprocessen. Hur språk eller att vara utan språk i det nya landet påverkar deras självbild? Hur detta i sin tur påverkar motivationen att lära sig det nya landets språk?

Övergripande syfte med uppsatsen är att dels ur ett sociokulturellt perspektiv dels ur ett genusperspektiv beskriva och förstå vilka attityder vuxna illitterata invandrare har till sin svenskinläring när de samtidigt lär sig tala, läsa och skriva på svenska. Kan de redovisa motiv för sin egeninläring? Frågeställningarna som jag utgår ifrån är dessa:

- Är det motivationen i sig som främjar andraspråksinläringen eller är det framgången i språkinläring som skapar motivationen?
- Blir motivationen hos vissa elever negativt påverkad och skadas deras självförtroende när de ser andra elever lyckas bättre i sin andraspråksinläring?
- Varför skiljer sig studieresultaten så markant mellan informanterna i min studie med tanke på att alla har en bakgrund som analfabeter från hemlandet?

Min undersökning gäller studier kring vuxenstuderande i formell miljö. Jag försöker kartlägga hur interaktionen och samspel mellan individen och den sociokulturella gemenskapen påverkar lärandet och hur individens motivation ökar samt självtilliten växer när man klarar sådant man tidigare inte klarat eller förstått. Samtidigt vill jag se kopplingen mellan låg motivation till andraspråksinläring och känslan av diskontinuitet och brist på sammanhang.

4. Disposition

Uppsatsen kommer efter de inledande kapitel att fortsätta med ett *teoriavsnitt* där jag i litteraturen försöker finna svar på de problem jag ställt upp. Därefter kommer *metodkapitlet* där jag har beskrivit hur jag gick tillväga med den praktiska undersökningen. Efter denna praktiska undersökning i form av intervjuer följer *diskussion* och *analys* där jag analyserar det empiriska materialet mot det teoretiska. Jag har valt att referera till ytterligare litteratur och forskningsresultat i mitt

diskussionskapitel, vilka har aktualiserats av resultaten i min undersökning. Uppsatsen avslutas med kapitel *slutsatser* där resultatet av de empiriska kapitlen diskuteras i förhållande till det syfte och de frågeställningar som ursprungligen presenterades.

5. Tidigare forskning

5.1 Migration

Migration är en komplicerad och i vissa fall långvarig process som medför många förändringar i både det sociala, psykiska och det fysiska tillståndet hos individen skriver Al-Baldawi (2003:10). Det är en dynamisk process som innebär en fysisk och psykisk förflyttning i rum och tid. Processen börjar redan när människor fattar beslutet att lämna hemlandet och slutar när människan hittar ett fäste i ett nytt land som accepterar en och där immigranten kan rota sig och börja leva (Al-Baldawi 2003).

Att migrera innebär en förändring i hela sin livssituation. Det sammanhanget som man är van vid är borta. Det är svårt att veta vem man är och man måste skapa sig en identitet på nytt. Bland det viktigaste är att man tvingas göra sig av med sin sociala status, vilken utgör en trygghet för människor. Skolbetygen räknas inte som likvärdiga med hemlandets, examina och yrkeserfarenhet räknas inte heller, allt sådant som ger status i samhället. Al-Baldawi (2003:14) skriver att upplevelser att komma till ett nytt land betecknas med krisermer. Hur krisen kommer att se ut beror på många faktorer, bland annat vilken historia man har bakom sig, vilken anledningen var till att man lämnade sitt hemland liksom den personlighet man har.

Enligt Hofstede (2005) upplever immigranten fyra faser i samband med migration beroende på hur lång tid individen bor i ett nytt land. Personen går genom alla faserna och i slutändan skapar hon en ny identitet som domineras antingen av positiva eller negativa känslor. Hofstede hävdar att personen som bosätter sig i ett nytt land förändras med tiden mer eller mindre. Han kallar den första fasen för "eufori" och den varar inte länge i tid. Den andra fasen är "kulturchock" när personen är chockad av den nya miljön som hon måste anpassa sig till. Den tredje fasen är "anpassning" när personen lär sig att gå vidare med sitt liv under nya förhållandena. Den fjärde och sista fasen är "stabla sinnessillstånd". Dit kommer man mycket senare i tiden. Känslorna i den

sista fasen kan vara antingen negativa eller positiva. När känslorna är negativa känner man sig som främling. När känslorna är positiva mår personen bättre och betraktar sig som bikulturellt anpassad. (Hofstede 2005:67).

Franzen (2001) beskriver hur det känns att i vuxen ålder att bryta upp och byta land. Hon skriver att det är nästan omöjligt att förbereda sig för de reaktionerna som kan komma. I det nya landet, menar hon, befinner sig immigranter i en sådan livssituation att de tidigare erfarenheter de haft inte längre är tillräckliga och varje person som invandrat hamnar i kris som lämnar bestående spår i personligheten. (Franzen 2001)

Migranten kommer aldrig tillbaka, även om han återvänder hem. Resan kommer att göra om honom. Själva utvandringen blir hans arvsynd. Hans resa kommer att skilja honom från det som tidigare var självklart, naturligt, entydigt. Han kommer i fortsättningen att bearbeta sig själv, sina rötter och sin hemmiljö på ett avstånd som aldrig kan utplånas helt. (Franzen 2001:54).

5.2 Identitet och språk

Identitet bygger man i samspel och interaktion med andra människor. Vid immigrationen har det samspel som man hade i hemlandet avbrutits och det nya har ännu inte byggts upp.

Franzen (2001) skriver att när människor byter land i vuxen ålder tappar de bort en hel del av sina mänskliga ”speglar”. Man blir en nyfödd vuxen och den gamla spegelbilden ersätts av en ny. När den ursprungliga identiteten inte längre förstärks blir det svårare att behålla den. Franzen menar att vi har med oss en bild av oss själva och vår identitet som byggts upp i ständigt samspel med speglingar från omgivningen. Om den yttre spegelbilden och den inre upplevda bilden inte stämmer överens sätts den personliga känslan av identitet och kontinuitet i gungning (Franzen 2001:75–77).

Stier (2003) skriver att identitetskänslan består av två dimensioner: ”kontinuitet” att vara ”samma” som sammanhang ”att vara en”. Han försätter att resonera kring kontinuitetskänslan och påpekar att den är en subjektiv upplevelse och när man blir utsatt för livskriser kan en person uppleva diskontinuitet som betyder att man inte känner sig som samma person som förut. Identiteten är bunden till det sammanhang och den tid vi lever i, skriver Ahmadi (2000). Därmed ses identitet enligt Ahmadi (2000) som något som är föränderligt i en ständigt pågående process, och inte som en orubblig egenskap. När livet går sin gilla gång, fortsätter Ahmadi, upplever man oftast inte ett behov av att fundera över

sin identitet. Det är först när omständigheterna förändras som begreppet identitet blir aktuellt. Skillnaden mellan den gamla och den nya identiteten beror på en förändring i individens livssituation, till exempel vid migration, när saker förändras och det mesta är annorlunda mot vad det var förut (Ahmadi 2000). Samma tanke hittar man hos Otterup (2005) där han talar om identitet som inte ”som ett tillstånd, utan som något flexibelt, situationellt och utbytbart. Det innebär att identiteten är under ständig konstruktion och förändring”.

Språk kan inte definieras som något statiskt heller skriver Carlson (2003) utan det är något som förändras i takt med den livsform man lever. Språket är samtidigt så pass kraftfullt och grundläggande i sociala processer mellan människor att den har möjligheten att omskapa nya föreställningar. Det är genom språket som människan skapar sin identitet och sitt sätt att förstå det som omger henne. Står hon utanför den språkliga kontexten inverkar det på hennes självbild och förståelse av omvärlden. Carlson beskriver språklig kommunikation som en social handling som sker inom individen och samspel med andra. När vi kommunicerar med varandra

skapar vi ett socialt rum där språket är något levande som ständigt förändras i interaktioner och förhandlingar. Språket har även makten att ge tolkningsföreträde för den som behärskar den. Det har makten att skapa marginalisering och normalisering och därmed utesluta den som inte använder ”rätt” språk i sammanhanget. (Carlson 2003:88).

Människan får sin identitet i första hand genom språk. Det har en avgörande betydelse för att bevara identitet. Det är därför det är väldigt svårt att prata bara om språk eller bara om identitet. De hör ihop, de är sammanknutna i många bemärkelser. Det är genom språk människor kommunicerar, förstår och tänker, delar sina åsikter, känslor och intressen. Det är genom språk de tolkar sig själva och blir tolkade av andra. Språk kan definieras som en handling där människor kan utbyta värderingar, yttra sig och samtidigt kan korrigera sina handlingar.

Identitet och personlighet ändras mycket när man inte kan språket. Hofstede (2005:337) jämför situationen att hamna i en ”främmande kultur med spädbarns mentala tillstånd, där han eller hon måste lära sig de enklaste saker från början”. Man vill inte känna sig som ett barn, när man är vuxen.

Wellros (1994) beskriver hur invandrare upplever en långvarig känslomässig plåga vid förlust av språket. ”Man blir en annan människa, när man inte kan förstå vad som sägs runt omkring en och inte heller själv uttrycka vad man vill och vad man känner.” Wellros citerar

Malmberg (1964) som skriver att ”en människa utan språk är inte människa. En människa med ett ofullgånget, torftigt och vagt språk är endast en halv sådan. Och när man själv blir stum känner man sig dum”.

Språket, eller att behärska språket i det nya landet är så oerhört viktigt för människans personlighet och identitets återuppbyggande, självsäkerhet och delaktighet i samhället. Varför tappar somliga motivationen och vill inte vara vuxna igen? Jag misstänker att svaret ligger utanför själva språket och språkinläringen, för att ingen vill vara barn och känna sig underlägsen, ”stum och dum”.

5.3 Motivation och attityder till andraspråkinläring

Motivation handlar om en sammansättning av tankar, sinnen och förstånd som formar våra handlingsmönster, skriver Imsen (1992). Det är motivationen som står för aktivitet och hjälper människan att hålla denna aktivitet levande. Det är motivationen som ger mål och mening i alla aktiviteter och ger oss kraft och energi. Motivationen är drivkraften bakom de beslut vi tar. Motivationsteorier förklarar varför vi handlar och varför vi gör vissa saker framför andra.

Imsen skiljer på inre och yttre motivation. Inre motivation håller en aktivitet, inläring eller arbetsprocess igång genom intresse för saken. Yttre motivation innebär att aktiviteten hålls igång för att människan hoppas få en belöning eller uppnå ett mål (Imsen 1992:51).

Hedin & Svensson (1997) delar upp motivation på samma sätt i en inre och en yttre del. Den inre motivationen betecknar de som en lust att lära sig eftersom själva kunskapen eller kunskapsinhämtandet upplevs som viktigt eller för att de ser det som en egenutveckling. Den yttre motivationen har bl.a. att göra med att klara en skrivning eller skaffa sig en utbildning.

Tittar man på inläringssätten så gör Hedin & Svensson (1997) den kopplingen att den inre motivationen hör ihop med djupinläring och den yttre med ytlinläring. Inläringen påverkas positivt av motivation för att inte säga att den är ett måste. Hedin & Svensson talar om en *positiv cirkel* som skapas då den motiverade lägger ner mer energi, tid, uppmärksamhet och intresse på studierna. Detta leder till bättre resultat som i sin tur leder till självkänsla och positiv inställning till studier. De menar att grundstenen i språkinläringen bygger på motivation, när språkinläraren vill lära sig språket. Vidare menar Hedin & Svensson (1997) att motivationen ökar i takt med kompetensen, självtilliten och känslan att man klarar av saker som man inte klarade av tidigare (Hedin & Svensson 1997).

Nästan all forskning omkring motivationen beskriver ämnet i likadana termer. Ellis (1997) skriver om vikten av motivation för inläring av ett andraspråk. Han anser att det finns fyra olika slag motivation:

1. *Instrumentell eller bidragande motivation*, då inläraren anstränger sig på grund av funktionella skäl, som att klara ett yrke eller en tentamen.
2. *Integrativ motivation*, då språkinläraren vill lära sig ett språk, för att de är intresserade av andra människor, deras kultur. Det är drifkraften för att lära sig språket.
3. *Resultatinriktad motivation*. Här menar Ellis att de två ovanstående motivationerna skulle vara orsak till att individen vill lära sig ett språk. Men det finns en möjlighet att just motivationen blir den kraften som ökar resultat av inläringen. Och när man upplever framgång, ökar motivationen för att fortsätta studera.
4. *Inneboende motivation*. Den handlar om språkinlärare som inte har bestämda attityder till andraspråket utan motivationen kan öka eller minska beroende på inlärarens intressen.

Motivation är alltså mycket komplext, anser Ellis och att alla de fyra typerna av motivation skall räknas som komplement till varandra. (Ellis 1997:48).

Gardner (1985) beskriver också motivationen som bland de viktigaste faktorerna i andraspråkinläring. Han pratar om två typer av motivation: den *integrativa* och den *instrumentella*, där han definierar integrativ motivation som strävan att integreras i målspråskulturen genom att visa intresse för språket, kulturen och samhället. Språkinläraren vill bli socialt accepterad av målspråksgruppen. Den instrumentella motivationen träder fram när inläraren ser inläringen som ett instrument eller verktyg för att uppnå vissa mål. Det kan vara ett jobb eller studier och andra praktiska funktioner, samtidigt som målspråksgruppens kultur är sekundär i det här fallet (Gardner 1985).

Här är rimligt att tala om attityder till målspråket. Om motivationen kan definieras som viljan och graden av ansträngning för att lära sig språket, handlar språkattityder om inlärarens värderingar och föreställningar. Lambert (1972) menar att människors attityder influeras av stereotypiskt tänkande. Möten mellan olika kulturer bidrar till att forma attityder gentemot något eller någon. Normer och värderingar som man har hemifrån skapar stereotyper som påverkar språkattityder positivt eller negativt. Man kan utveckla en negativ attityd till en hel grupp när man ser negativa egenskaper hos denna grupp. Lambert

påstår att en positiv attityd till målspråkstalare leder till en högre grad av integrativ attityd. Språkfärdigheter står i relation till inlärares attityder mot sig själv, den egna gruppen och målspråkstalare gruppen. Gardner ser sambandet mellan språkfärdigheter och attityder. Språkfärdigheten främjas i studierna av positiva attityder till målspråket och målspråkstalare. Det finns en konstaterad koppling mellan uppnådda färdigheter och attityderna (Gardner 1972).

Problematiken med att resonera omkring motivation och språkattityder är att det är svårt att se vad som är orsak och vad som är verkan. En av mina frågeställningar är formulerad så här: Är det motivationen som främjar språkinlärning eller är det framgången i språkinlärning som ökar motivationen? Lightbown och Spada (2006) menar att det är svårt att skilja de två faktorerna. Man kan inte veta om det är en positiv attityd som leder till lyckad inlärning eller om det är lyckad inlärning som leder till positiv attityd. Men de kommer till slutsatsen att positiv attityd och motivation ökar viljan att fortsätta studierna, där attityden till språket orsakar lusten att lära sig det och motivationen står för viljan, drifkraften och energi (Lightbown & Spada 2006).

Negativa attityder till målspråket leder till låg motivation och blir hinder i språkinlärning. Men varför har vissa immigranter antingen en instrumentell eller en integrativ attityd till svenska språket, eller både, samtidigt som andra saknar dem?

Vissa immigranter räknar med att deras vistelse i det nya landet endast är temporär och att de inom en snar framtid skall återvända till hemlandet. En sådan inställning, skriver Viberg (1987), verkar väldigt hämmande på motivationen att lära sig språket i det nya landet. De kallas för nostalgiska immigranter. Begreppet nostalgi kommer från grekiskans *nostos*, som betyder återvändande, och *algos* som betyder smärta. Nostalgi är enligt Ahmadi (2003:163–165) ett framträdande emotionellt tillstånd bland olika individer som varit tvungna att lämna sitt land.

När nostalgin tar över en människas känsloliv så pass mycket att det blir ett hinder för anpassning och assimilering till den rådande verkligheten, kallas det för nostalgisk fixering (Ahmadi 2003). Immigranterna är känslomässigt starkt bundna till sitt hemland. De börjar betrakta samhället som motståndare och de infödda som annorlunda. Det nya landet jämförs med det gamla och man konstaterar att allting var bättre där. Efter en längre tid kan till och med de mest negativa företeelser få ett gyllene skimmer. Fattigdomen eller diktaturen, den direkta eller indirekta anledningen till emigrationen, blir

glorifierad och förskönad. Grundsynen på samhället, den infödda befolkningen och deras seder och bruk, blir präglad av ett visst avståndstagande. Det nya landet anses sämre än det de lämnat bakom sig. Det som är nytt, annorlunda och främmande i det nya landet skapar frustration och inte sällan aggressivitet hos nostalgiska immigranter.

De integrativa eller assimilatoriska, som Ahmadi (2003) kallar dem, har redan från början eller i processen av migrationen, bestämt sig att skapa sig en permanent tillvaro i det nya landet. Som resultat av detta har de valt att smälta in i den nya miljön så fort som möjligt. Därför är de så starkt motiverade att lära sig det nya språket. Deras inställning till det nya språket är positiv och målmedveten, vilket främjar språkinläringen. I umgänget med de infödda framhäver de assimilatoriska gärna sådant som de uppfattar som positivt i det nya landet och ställer då det i kontrast mot förhållandena i hemlandet, där det mesta uppfattas som sämre. Av den nya omgivningen betraktas de generellt som välanpassade.

Min beskrivning ovan av de olika typer immigranter och deras attityder till det nya landet och målspråket är naturligtvis förenklad. Det finns stora skillnader inom de båda grupperna. Gränserna mellan dem är inte heller alltid så tydliga. Det förekommer också att de som från början var nostalgiska blir assimilatoriska och tvärtom.

6. Metod

6.1 Urval och avgränsning

Uppsatsen grundas på sex intervjuer av elever som läser svenska för invandrare på Lernia i Helsingborg. Detta innebär att studien inte är generell för alla elever som läser svenska som andra språk.

Eftersom denna studie handlar om motivation eller brist på motivation hos lågutbildade SFI-elever, blev mitt val unga kurder från norra Irak. Alla har ingen eller nästan ingen skolgång från sitt eget land. Alla kom till Sverige som analfabeter. Jag valde tre unga kvinnor och tre män, eftersom ett av syftena är att analysera andraspråkinläring genom genusperspektiv.

Nästan alla unga män som hade kommit till Lernia som analfabeter, hoppade av efter kurs A eller efter kurs B. Av denna anledning var det väldigt svårt att hitta manliga informanter som fortsatte att läsa svenska på C eller D-nivå. Däremot finns det många unga män som går B-kursen flera gånger. Jag kunde intervju dem, men eftersom jag valde kvalitativ

metod i denna uppsats, begränsade jag mig till tre manliga informanter, där jag försökte att hitta en positiv representant för den manliga gruppen också. Vad gäller kvinnliga informanter, var de överrepresenterade med sina goda resultat så att jag var tvungen att begränsa mig också till bara tre informanter.

6.2 Val av metod och genomförande

Det finns tre möjligheter när det gäller val av metod: kvalitativ, kvantitativ eller kombination av dem båda. Jag har valt en kvalitativ metod, som är baserad på djupintervjuer eftersom denna metod är mest lämplig för att få svar på mina frågeställningar. Enligt Kvale (1997) lyssnar forskaren till människor som själva berättar om sin värld och sitt liv i intervjusamtal. Han anser att om man vill veta hur en människa uppfattar sin värld och sin situation, är det bäst att tala med den människan. Kvalitativ metod och den kvalitativa forskningsintervjun är unika och kraftfulla redskap som öppnar vägen för insiktsfull förståelse av intervjuades vardagsvärld (Kvale 1997:9). Jag har använt halvstrukturerade intervjuer för att genomföra denna studie. Denna är en så kallad ansikte mot ansikte-metod, där både intervjuaren och den intervjuade är fysiskt närvarande. Djupa intervjuer hjälper intervjuaren förstå informanternas verklighet, känslor och handlingsmönster. De ger möjlighet att fånga upp informanternas egna upplevelser om sin livssituation i deras privata liv och den allmänna sfären. Forskaren får inblick i individens personliga upplevelser utifrån dennes perspektiv. Thomassen (2007) påpekar att ha förståelse innebär att man har medvetenhet inom ett visst område. Denna medvetenhet är inte vetenskaplig utan den är grundläggande för ämnet. Tillsammans med teori blir den en erfarenhetsbaserad handling (Thomassen 2007).

Innan jag började arbetet med själva intervjuerna, antog jag att svaren på frågorna kommer att skilja sig åt i viss mån beroende på intervjupersonerna. Jag genomförde intervjuerna på mitt jobb i informanternas vanliga miljö, vilket var viktigt för både intervjuarens och de intervjuades trivsel. Vid själva intervjutillfället försökte jag bygga upp en atmosfär så att den intervjuade skulle känna sig trygg för att prata fritt om sina upplevelser och känslor (Kvale 1997:117). Informanterna kände sig trygga och avslappnade med mig. Jag informerade de intervjuade att deras namn kommer att förbli anonyma, så att de fritt kunde uttrycka sig utan att vara rädda att deras namn skulle publiceras (Kvale 1997:107) Det påpekades också att intervjuerna var frivilliga. Två intervjuer har genomförts med hjälp av modersmåls lärare,

som ställde upp som tolk. Under de där tillfällena använde jag inte bandspelare på de intervjuades begäran. Istället antecknade jag. ”Man kan säga att den skriftliga texten är en konstruktion av en muntlig kommunikationsform som istället har blivit skriftlig (Kvale 1997:149). Resten av intervjuerna har spelats in på en Mp3- spelare. Dessutom förde jag noggranna anteckningar vid sidan om som en säkerhetsåtgärd, om ljudkvaliteten skulle brista. Anteckningarna som jag gjorde under samtalen fördes in i datorn direkt efter. Varje intervju började jag med en fråga om informanternas bakgrund och liv i sitt eget land. Färdiga frågor finns (se bilagan) men jag har också låtit informanterna berätta spontant när detta har varit det mest lämpliga tillvägagångssättet. Eleverna har fått läsa frågorna i frågeguiden men också fått förklaring av intervjuaren. Jag försökte ställa korta, begripliga frågor och undvika akademiskt fackspråk för att frågorna skulle vara lätta att förstå (Kvale 1997:122). Frågorna har ytterligare förtydligats vid behov.

6.3 Etiska aspekter

Ingen forskning kan vara så väsentlig att den ska ge avkall på de etiska kraven (Trost 2007:63). Detta arbete innefattar frågor av privat och etiskt känslig natur. Informanterna delar med sig av sina egna känslor, tankar och erfarenheter. Det innebär att forskare måste följa de etiska principerna som ställs vid en sådan studie.

Informanterna blev informerade om sina rättigheter under intervjutiden, anonymitet och frivillighet. Medverkan till denna undersökning skulle avbrytas när så informanten ville. För att undvika eventuella identifieringar har fingerade namn använts.

Informationen som jag har fått in kommer enbart att användas för detta arbetes ändamål, och materialet lämnas inte vidare utan informanternas medgivande.

7. Resultatredovisning

7.1 Samtal med Majed

Majed är 35 år och kurd från Irak. Han är gift och har fyra barn (15 år, 13 år, 9 år och 6 år). Majed kom ensam till Sverige i oktober 2006. Han har inte gått i skolan i hemlandet och hade ingen studievana när han började på sfi. Han berättar att han kommer från en liten by och fick inte gå i skolan för att det var för mycket som han skulle hjälpa sin mamma och sina syskon med eftersom pappan var ute i kriget. Tanken var att komma till Sverige först och sedan ordna allt för familjen. Han visste nästan ingenting om Sverige medan han bodde i sitt land. Första intrycket var väldigt positivt. Allt kändes så rent och fräscht, alla människor var snälla och log mot honom. Det var en svår period när han bodde trångt med tre landsmän till i en liten lägenhet, men samtidigt kändes det tryggt eftersom alla var i samma situation: nyanlända i Sverige, väntade på sina familjer och började skolan tillsammans.

Det var roligt i skolan från början. Många kurdiska killar, som pratade samma språk, allt kändes möjligt. Men sedan fick han höra oftare och oftare att man inte skulle prata sitt eget språk i skolan. För Majed lät det väldigt konstigt, eftersom han var i skolan varje dag, satt på lektionerna och gjorde sitt bästa. Han ville verkligen lära sig svenska språket, men det var svårare än han tänkt sig. Majed säger att han har svårt att koncentrera sig och att han blir mycket trött i skolan.

Svenska språket måste han lära sig, eftersom han bor i Sverige. Och det viktigaste är att språket kan hjälpa en att hitta något jobb. Majed var bonde hemma i sitt land, jobbade på sin egen gård som han tog över efter sina föräldrar. Han är van att jobba hårt. Här i Sverige, tänkte han, skulle han visa att han är kunnig och erfaren arbetare och tål mycket jobb. Majed sökte praktikplats via skolan och hoppades att på det sättet kunna knyta kontakter med arbetsmarknaden. Han började praktisera på en pizzeria som drevs av en immigrant från Iran. Men språket stod i vägen. Majed kunde inte servera kunder eller svara i telefon på grund av sin bristande språkbehärskning. Istället hamnade han i disken, där han inte alls kunde lära sig prata eller skriva på svenska. Han och hans socialsekreterare bestämde att han skulle återvända till skolan på heltid och börja om med riktig undervisning i svenska.

Under tiden kom hans familj till Sverige och alla hans barn och frun blev inskrivna i olika skolor. Barnen började förstå och prata svenska väldigt fort. Massor av brev från olika myndigheter strömmade in i

deras brevlåda och det var barnen som läste dem och översatte för pappa och mamma. Majed kämpade i skolan med läs- och skrivuppgifter, men det gick trögt för honom. Han påpekar att han kan alla bokstäver och kan läsa enklare, korta ord, men där går gränsen. Varje gång när han skall läsa någon text blir han nästan illamående, får yrsel och hjärtklappning. Majed berättar i förtroende att hans äldre barn började reta honom för hans oförmåga att läsa och skriva. I hans kultur är det viktigt med respekt för sina föräldrar och han håller på att förlora deras respekt.

När familjen kom kände han sig som en man som har ansvar för dem. Han lärde sig några ord på svenska och det var han som kommunicerade med kommunen, skolor och andra myndigheter så gott han kunde. Men nu är allt ändrat. Hans fru läser på C-nivå och är nästan klar med kursen, barnen pratar mer svenska hemma än kurdiska. Majed mår väldigt dåligt. Han känner sig som en förlorare. Han skäms över att inte klara B-testet så många månader i rad, samtidigt som han vantrivs i skolan. Han tycker att det är förnedrande för honom som en karl. Oavsett var han går måste han läsa eller fylla i någon blankett eller formulär och det kan han inte. Nu känns det för Majed som att svenskar inte ler mot honom men skrattar åt honom.

Nu trivs han inte i Sverige. Han har förlorat sin heder, menar han. Han börjar misstänka att det är hans ålder. Han är, kanske, för gammal för så många förändringar i livet. Han tycker att det är för mycket för att klara av. Dessutom, är klimatet väldigt hårt här i Sverige. Men det värsta är svenskarna som hela tiden pratar om pengar och att allt kostar pengar och att man måste komma i tid och passa tider. Majed upplever att Socialtjänsten äger honom och hans familj.

Framtidsplaner har Majed inte. Visst är det bra att hitta ett jobb där han kan visa att han är duktig, men då är det språket. Att fortsätta gå i skolan anser han totalt meningslöst för honom. Han gjorde vad han kunde, mer kan han inte.

Majed vill flytta tillbaka till sitt gamla land så fort det blir lugnare där. Men när han tittar på sin familj som trivs mer och mer i Sverige, vet han inte om de vill följa honom. Skulle det vara att barnen och frun ville stanna i Sverige för gott, då är han förlorad. Han kan inte återvända hem utan sin familj, för att det är den största skammen i hans kultur. De där tankarna gör honom ännu mer deprimerad.

7.2 Samtal med Nihad

Nihad är 33 år gammal och kommer från norra Irak. Hon är gift med Majed (min tidigare informant) och de har fyra barn (15 år, 13 år, 9 år och 6 år). Hon kom till Sverige 2008 tillsammans med sina fyra barn. Nihad hade ingen chans att lära sig läsa och skriva varken på kurdiska eller arabiska eftersom familjen saknade pengar och flickor bara skulle hjälpa till hemma och sedan gifta sig och bli försörjda av en man.

När hon kom till Sverige blev hon chockad av att människor kunde kramas och kyssas på gatan. Hon tänkte att alla kvinnor använde för utmanande kläder. Den största upplevelsen för Nihad var att åka buss. Hon berättade att det inte finns kollektivtrafik i hennes gamla land. Antingen går man eller åker bil. Att åka buss med många okända människor kändes skrämmande.

När hon började skolan var hon enormt rädd och nervös. Det var första gången som hon befann sig på en offentlig plats utan sin man. Nihad var väldigt spänd och blyg. Det var blandat i hennes grupp mellan kvinnor och män och det var människor från olika länder. Så småningom upptäckte Nihad att alla var ganska svaga i svenska språket. Hon var inte sämst. Då kändes det lättare och gav henne ett hopp att om man vill så klarar man vad som helst. Nihad tycker att det är underbart i Sverige att alla får studera och att de som kommer som flyktingar eller invandrare kan gå i skolan och lära sig svenska. Att börja på ALFA och få nya kompisar, ny lärare och nya regler som alla måste följa, var lite svårt för henne men redan från början förstod hon att man måste kämpa mycket för att lära sig ett nytt språk. Hon ville så snabbt som möjligt börja prata svenska och därför sa hon till de kurdiska kompisar som hon fick på skolan att de måste träna svenska också på rasterna. Det var jobbigt att få tiden att räcka till. Nihad var ju alltid hemma förut och fanns alltid där för sin man och deras barn. Hon fick lära sig att barnen här är på dagis, förskola, fritids och skolan och att det fungerar bra.” Det är bra för barnen också att lära sig nya saker och träffa andra barn och vuxna. Jag vill hjälpa dem med hemläxor, titta på svensk TV tillsammans med dem. De börjar prata svenska hemma sinsemellan. Jag vill vara med och förstå.” Nihad tycker att svenskan är en väg att skaffa kontakter med andra kvinnor i skolan, med personal på dagis och med hennes äldre barns lärare. Hon vill följa sina barns utveckling och inte missa någonting som säges eller skrivs om dem.

Nihad förstod väldigt tidigt i skolan att lära sig läsa och skriva på svenska var absolut viktigast för henne. Alla papper som ska läsas, alla skolbrev, som kom varje vecka, ville hon förstå och tolka rätt.

Dessutom, säger hon, att få möjlighet att lära sig skriftspråk upplever hon som en förmån, eftersom hon aldrig fick den chansen hemma i sitt gamla land. Hon berättar att det var en enorm stark känsla när de var på socialtjänsten första gången och socialsekreteraren vill prata med henne och inte bara med hennes man. Det hände aldrig förut i hennes liv. Hon var bemött med respekt och socialsekreteraren ville höra hennes åsikter och tankar. Nu, när hon går till kommunen själv och kan prata med sin socialsekreterare på svenska utan tolk, känns det väldigt bra. Hon upplever sig som en vuxen person, som en riktig mamma.

Hon trivs verkligen i Sverige. Hon tittar bara på sina barn som mår bra. Barnomsorgen i Sverige är det bästa som hon någonsin upplevt. Hennes framtidsplaner är att fortsätta med sfi först och sedan söka barnskötarutbildning. Nihad menar att det är en ganska realistisk plan och hon tror att hon är kapabel att klara den. Senare, när barnen är större och hon är bättre på svenska, kan hon tänka sig att läsa vidare till fritidspedagog.

Hon har aldrig tankar på att återvända till sitt gamla land. Hon bestämde sig nästan på en gång för att stanna här för gott. Naturligtvis, var det svårt från början, men hon ångrar ingenting. Det är bara tankar om hennes man, som oroar Nihad. Hon ser att han inte mår bra. Hon märker att han tappar kontakten med barnen mer och mer. Nihad hoppas att det ordnar sig för Majed och han hittar sin plats här i Sverige också. Annars vågar hon inte tänka på vad som kan hända med familjen.

7.3 Samtal med Fares

Fares är 25 år gammal och kurd från norra Irak. Han kom ensam till Sverige 2007. Fares gick tre år i skolan i sitt gamla land och kunde läsa lite grann på arabiska. Han var singel när han kom, men hans plan var att få uppehållstillstånd i Sverige och åka hem och gifta sig med en kurdisk kvinna. Sådana är traditionerna i hans kultur. Han började på sfi efter två månader i Sverige. Allt var nytt för Fares. Kvinnor och män som satt och studerade i samma klassrum, kvinnliga lärare, klädseln hos kvinnor från olika länder. Det kändes konstigt att se så många kvinnor som jobbade på olika myndigheter och tog hand om honom. Fares var inte van vid detta. Men samtidigt såg han ett enormt välordnat land, där allt fungerade perfekt. De första månaderna på skolan förstod han nästan ingenting och kände sig mycket blyg och skämdes för att han inte kunde prata. Det var så konstigt och jobbigt också att vara i skolan sex timmar varje dag och lyssna på ett språk som var alldeles nytt och i ett land som han nästan inte visste något om. Fares hade knäckt koden efter ca 5-6

månader och hade lärt sig alfabetet, kunde prata i ord och små fraser och klarade sedan A-kursen. Det var en stor seger för honom och stärkt av sin framgång gick han vidare till kurs B. Det var där, i B-gruppen, som han först upptäckte sina landsmän, som hade bott i Sverige några år, men kunde så lite svenska och inte hade så mycket lust att lära sig någonting. De försökte förklara för honom ”att man inte behöver slita så hårt på kursen, eftersom man får förlängning i fall man kuggar på testet. Man får ju sina pengar ändå. Och det var bättre än att hamna på någon praktikplats, där man är tvungen att jobba åtta timmar om dagen”. Fares skändes för dem. Han kunde inte förstå hur man kunde leva i det nya landet utan språk. Så han bestämde sig för att koncentrera sig på studierna, speciellt skriften, för att det var där han hade störst problem. Som tur var kunde han använda ett arabiskt lexikon för att orden skulle ha sin mening. Han tränade mycket hemma, försökte att läsa tidningar och titta på TV. Fares tycker bäst om att jobba själv då vet han hur han ska göra. Han vill gärna ha mer kontakt med svenskar. ”Orden är som bröd och vatten. Jag behöver nyckeln för att hitta sambanden mellan orden och meningarna så jag förstår hur texten hänger ihop. Jag hade inte självförtroende att prata och förklara t.ex. hos läkare eller handläggare på kommunen så jag hade fortfarande tolk. Nu är jag jättenöjd med mig själv och vet att jag kan gå vidare. Nu känner jag att jag pratar mycket bättre svenska. Det går bra att gå till doktorn, tandläkaren och handläggaren på kommunen utan att använda tolk och det gör mig stark”.

Fares åkte hem till sitt land 2009 och gifte sig med en kvinna som hans föräldrar hade valt åt honom. Han kom tillbaka till Sverige efter två månader och fortsatte på sfi. Han berättar att efter giftermålet fick hans liv en mening. Han väntade på att hans fru skulle komma till Sverige. Efter kontakt med socialtjänsten fick han löfte om att få sin egen lägenhet och började förbereda allt för att möta sin fru. Nu kändes det ännu viktigare med svenska språket, för att han ville visa sin fru att han kunde ta väl hand om henne som en man. Han insåg att det ligger på hans ansvar att hitta ett jobb och bli familjeförsörjare. Äntligen kom frun till Sverige.

”Jag fick koncentrera mig och tänka att jag måste jobba på så jag snabbt kan bli en del av det svenska samhället. När min fru hade kommit till Sverige förstod jag att om jag vill bli familjöverhuvudet måste jag skaffa mig ett jobb. Ett fint jobb kan man få bara om man kan prata svenska bra. Jag måste lära mig svenska språket först och sedan söka arbete. Många av mina kompisar tänker inte så. De säger att det är barnsligt att gå i skolan. De vill jobba. Men här i Sverige fungerar det

inte på det här sättet. Man kan inte hitta ett jobb om man inte kan skriva och läsa. Här är inte som hemma i Irak.”

Nu läser Fares på D-kursen och är verkligen stolt över sina prestationer.

Många kompisar ber mig om hjälp att tolka och förklara på svenska och det är jätteroligt. På kurs D studerar jag 100 % fast det är ganska jobbigt. Jag skriver upp nya ord, lyssnar noga på lärarens genomgångar och repeterar hemma. Det är långa texter så det blir svårt om man inte följer med hela tiden och så frågar jag läraren om grammatiken för ibland är det saker som jag inte förstår. Många kompisar i gruppen vågar inte fråga eller låtsas att de kan och hur ska man då lära sig! Jag är stolt och glad att jag kommit så här långt och ska nu kämpa så jag klarar D-testen innan sommaren.

Fares väljer sina ord med omsorg och uttrycker sig tydligt och lättförståeligt. Han säger att hans självförtroende växer för varje dag och han tänker inte ge upp sitt mål.

Fares trivs i Sverige, speciellt nu, när han har blivit pappa. De fick en frisk pojke nyligen. Frun är mammaledig och hann inte gå i skolan mer än några månader före förlossningen. Fares känner sig ännu mer ansvarig för henne och deras son.

Hans framtidsplaner är att bli frisör och eventuellt öppna en egen salong. Han är medveten om att här i Sverige måste man gå en speciell utbildning för detta. Han ser fram emot att avsluta sfi och vidareutbilda sig till frisör.

På min fråga om eventuell återkomst till sitt gamla land säger han: ”Aldrig i livet!” I Sverige har han och hans familj en framtid. Alla tre har unika möjligheter att utvecklas och bli något. Han vill så gärna att hans fru skall lära sig språket så fort som möjligt och börja känna vad hon vill jobba med i framtiden. Vad gäller hans son så vill Fares att pojken ska läsa på universitetet och få ett fint yrke. Så långa framtidsplaner har Fares redan nu.

7.4 Samtal med Nada

Nada är 27 år gammal och är kurd från norra Irak. Hon är gift och har tre barn (9 år, 7 år och 5 år). Hon och hennes familj kom till Sverige 2007. Hon gick aldrig i skolan och kunde inte lära sig läsa och skriva. Hennes mamma behövde hjälp på gården med djuren och det fanns en stor trädgård som måste skötas. Nada har fem bröder och alla fick gå i skolan. De lärde sig läsa och skriva på arabiska och Nada var ledsen över att inte hon också fick möjligheten att studera.

Nadas första intryck av Sverige var väldigt positiva. Efter en lång, smärtsam flykt fann de sig äntligen i trygghet och lugnet. Familjen fick en egen lägenhet på en gång. Det var en lyx som de aldrig hade upplevt tidigare. Tre rum och ett modernt kök, rinnande vatten och toalett inomhus var nästan för mycket. Hon kunde inte tro att allt var sant. Det kändes som att hon drömde. Det var många besök till socialtjänsten i början och Nada var fruktansvärt rädd och skamsen eftersom hon inte ens kunde skriva sitt eget namn. Men människor var väldigt vänliga mot dem och ingen tittade ner på henne. Nada förstod ingenting men det kändes bra på något sätt. Efter en månad i Sverige började hennes man på sfi. Hon stannade hemma med barnen och väntade på att det skulle bli lediga platser på dagis. De behövde tre platser, helst på samma ställe. Nada hade svårt att förstå ordet ”dagis”. Det var andra kurdiska kvinnor som förklarade att det var en plats där man lämnar sina barn på dagarna. Men det var väldigt svårt att föreställa sig att skiljas från sina barn. Det har hon aldrig gjort tidigare. Men hennes landsmän berättade att sådana var reglerna i Sverige: alla måste jobba och försörja sig själva (även kvinnor), barnen ska lämnas på dagis. Det var både skrämmande och lockande.

Efter fyra månader fick hon äntligen tre platser på ett och samma dagis för sina barn och började gå i skolan. Nada berättar att hon var mycket spänd och glad samtidigt. Äntligen hade hon möjlighet att gå i skolan och lära sig läsa och skriva som hennes bröder hade gjort hemma i Irak. Det blev inte arabiska men det var ett skriftspråk från landet, där hon och hennes barn levde just då, tänkte hon. Nada var väldigt orolig de första veckorna att lämna ifrån sig sina barn. Hon kunde inte koncentrera sig i skolan och tänkte bara på hur de mådde. Men veckorna gick och barnen mådde bra och längtade att gå på dagiset varje morgon. Nada kunde inte prata med personalen då, men hon såg att barnen var välskötta och glada. Hon såg också att personalen verkligen brydde sig om dem och började känna till deras vanor och rutiner. Då började oron för barnen släppa, hon förstod att man kan lita på människor som jobbade med hennes barn.

Skolan kändes rolig och trivsamt. Det var många kurdiska kvinnor som Nada träffade där. De utbytte sina erfarenheter av det nya landet, tankar om den nya kulturen och traditionerna, svenskornas sätt att leva och deras egen situation. Nada tyckte att svenska språket lät ganska fint. Det kändes att man nästan måste sjunga alla ord för att det skulle bli rätt. Nada studerade med en riktig glädje och klarade Alfa-kursen väldigt fort. Nu kunde hon läsa och skriva på svenska. Och det var hennes första skriftspråk. Barnen började prata svenska hemma och frågade om

mamma kunde läsa en nattsaga för dem. Det kunde ju Nada. Hon berättar att hon lärde sig mycket grammatik just med hjälp av barnböcker. Det var enkla texter men samtidigt hade de allt som hon behövde förstå hur man ska bygga meningar på svenska. Nada poängterar att det var hennes barn som var största drivkraften för att lära sig läsa och skriva. Hon klarade B-kursen och gick vidare. Nu, kunde hon ta kontakt med dagispersonalen och de berömde henne för hennes svenska. Hon gick till läkare med alla sina barn och kunde prata där och blev förstådd. Hon kunde prata med grannen, som hade sina barn på samma dagis. De kunde diskutera barnens utflykter och vad som skulle behövas för dem. När mamman till en av barnens svenska kompisar kom på besök förstod Nada allt vad hon sade och blev både förvånad och stolt.

Idag är hon mycket glad för varje steg hon kan klara och har format sina framtidsplaner. Nada vill bli sjuksköterska. Hon vet att det är en lång väg dit men hon är målmedveten och vill ta denna väg. Hennes man ligger lite efter henne i skolan men Nada hoppas att han kommer ikapp med henne i sina studier. Framtiden ser ljus ut för hela familjen.

Nada trivs i Sverige, hennes barn gör det också och det finns ingen anledning att tänka på att flytta tillbaka till sitt gamla land.

7.5 Samtal med Farhad

Farhad är en 28 år gammal kurd från Irak. Han kom ensam till Sverige 2005. Hans familj (frun och två barn 3 år och 1 år gamla då) skulle komma till Sverige senare. Han gick två år i skolan i Irak men hann inte lära sig någonting, eftersom hans familj behövde honom hemma. Pappan hade en stor gård och där skulle alla familjemedlemmar hjälpas åt.

Farhad kom till Sverige som en illegal flykting utan papper eller pass. Hela familjen sparade pengar för hans resa. Första året i landet bodde han hos sina landsmän, som hade uppehållstillstånd i Sverige. Han fick byta adresser och platser där han bodde väldigt ofta. Men under tiden lärde han sig lite svenska. Drömmen var att få stanna i Sverige och få sin familj hit. Året 2006 fick alla kurder som levde illegalt i landet uppehållstillstånd. Då kändes det förhoppningsfullt. Farhad berättar att han upplevde detta som en ny start i livet. Så fort som hans familj skulle komma kunde de börja leva och glömma alla trakasserier och förtryck från deras gamla land. Han tänkte att Sverige var ett fint land att leva i. Alla behandlades med respekt, oavsett nationalitet, tro eller ålder. Han

ville att hans barn skulle växa upp här som fria, självständiga individer utan att vara rädd eller skämmas för vilka de var.

Farhad började skolan med stor entusiasm. Språket förstod han lite grann och kunde säga några fraser på svenska. På Alfa-kursen var det ganska lätt. De var nästan alla kurder i gruppen. Man kunde prata med varandra och fråga i fall man inte förstod. Det var lite tråkigt också för a Farhad hade inte ro i kroppen att sitta i skolan så många timmar. Men han förstod att det var ett måste. Kommer man till ett land som tar emot en ska man lära sig landets språk. Han bodde väldigt trångt med tre andra kurdiska killar i en liten enrumslägenhet. De turades om att sova på soffan, annars var det golvet som var sovplatsen. Farhad längtade efter sin familj för att då kunde de få en egen lägenhet. Han fortsatt att kämpa i skolan men hade svårt att koncentrera sig hemma eftersom hans grannar (som var singlar) så gärna ville roa sig på kvällarna. Mot alla odds klarade Farhad A-kursen och gick vidare. Det var mycket svårare på kurs B och han, som trodde att han redan kunde jättemycket, kände sig som nybörjare igen. Problemen uppstod på grund av att Farhad inte kunde använda lexikon. Man skulle läsa och skriva längre och längre texter men utan att förstå betydelse av varje ord blev det väldigt jobbigt. Det kändes skämmigt att fråga kvinnliga klasskamrater om hjälp. Han ville inte erkänna att kvinnorna kunde vara duktigare än han. Tiden gick och Farhad började vantrivas i skolan. Han väntade på sin familj istället och hoppades på att allt skulle ordna sig när de kom. Han frågade om en praktikplats två dagar i veckan. Praktikansvarig på skolan hittade en plats åt honom på ett stort varuhus. Men det gick inte så bra heller. Farhad kände sig utanför som en främling. Hans kunskaper i svenska räckte inte till för att umgås med personalen och han upplevde att svenskarna föraktade honom. Han kände sig diskriminerad och utfryst. Hans första möte med svensk arbetsmarknad var plågsamt. Han kände sig förnedrad och handikappad. Tanken att fortsätta på heltid i skolan gjorde honom inte gladare. Farhad ville jobba och göra någonting med sina händer. Att sitta på en skolbänk var inte hans starka sida. Sedan kom hans familj till Sverige. Farhad gick igenom samma rutiner som alla andra gifta landsmän. Han, tillsammans med familjen, fick en egen lägenhet. Barnen började väldigt snart gå på dagis och frun blev inskriven i samma skola. Farhad ville vara deras stöd och ledare, eftersom han hade bott i landet ett antal år redan. Och det var han ju också. Men det kändes att överallt hos alla myndigheter ville tjänstemän prata mer med hans fru om deras barn och inte med honom. Han blev åsidosatt och hade inte någon talan, enligt honom. Hans manliga värde blev sårat. Det var då han började erinra sig vad han hade hört om

Sverige tidigare. Det är kvinnor som bestämmer i det här landet. Män lyder bara deras order. Det var ingenting för Farhad. Han var en man och hans fru skulle lyssna på honom och inte på ”socialtanterna”. Men Farhad saknade språk att uttrycka hur det kändes för honom där borta på kommunen. Han vill inte göra bort sig framför alla dessa kvinnor.

Han fortsätter i skolan på B-kurs fortfarande. Farhad har gått i samma skola i fem år. Hans största svårigheter är att läsa och skriva på svenska.

Han vet inte just nu om han trivs i Sverige. Han känner sig lite vilsen. Han vet inte längre vem han är och vad han vill. Framtidsplaner har han inte för tillfället. Så klart vill han jobba, men var och hur vet han inte. Kanske, ska han försöka söka något arbete hos kurder som bott i landet i många år och är självgående med ett eget företag.

Han tänker mycket på sitt gamla land. Återvända eller inte har han inte bestämt sig för än. Farhad behöver mer tid för att hitta svar på alla sina frågor.

7.6 Samtal med Manal

Manal är 22 år gammal och kommer från norra Irak. Hon är kurd. Hon kom till Sverige tillsammans med sina föräldrar och fyra syskon 2008. Som alla andra mina kvinnliga informanter fick inte Manal en möjlighet att gå i skolan i sitt land. Hon är äldst bland syskonen och tog hand om dem, samtidigt som hon hjälpte sin far med gården. Manal var singel när hon kom hit men efter ett år i Sverige gifte hon sig med en kurdisk kille, som också hade bott i Sverige ungefär ett år. Manal är en otroligt utåtriktad, social ung kvinna som utstrålar glädje och positiv energi omkring sig.

Enligt Manal trivdes hon i Sverige från första sekunden. Det kändes för henne att hon kom hem. Människor, arkitektur, naturen, allt var underbart. Hon ville på en gång skaffa sig nya moderna kläder ”att inte se ut som en tant”. Hon skulle ändra frisyren och sättet att sminka sig. Hon ville så snabbt som möjligt smälta in i samhället. Absolut största intryck på Manal gjorde ett möte med en kvinnlig bussförare. Hon berättar att hon blev helt fascinerad och inspirerad. Det skulle bli hennes val av yrke.

Manal läste sex veckor på en så kallad ”introduktionskurs” hos kommunen och kom efteråt till SFI. Hon berättar: ”Jag längtade efter att få börja skolan och jag sa till min mamma att jag skulle gå varje dag och aldrig stanna hemma. Det var jättesvårt i början när man inte förstod vad läraren sa och varken kunde prata, läsa eller skriva men jag tyckte att det var roligt. Jag fick nya kompisar och de kunde jag inte prata kurdiska

med så det fick bli enstaka ord och peka och visa med kroppen. Jag förstår att man måste kunna svenska bra för att få en framtid med studier och senare ett bra arbete. Jag klarade kurs A väldigt fort och kände mig som att jag faktiskt kunde något. Förut var det bara mina syskon som gått i skolan och jag fick alltid känna mig underlägsen.” Manal har fått kurdiska kompisar och några från andra länder som hon fick prata lite svenska med. Hon hälsade på sina svenska grannar och hon började känna att hon var någon med en egen identitet och att det skulle bli väldigt bra i det nya landet. Hennes problem i skolan var lexikon. Flera andra elever kunde använda lexikon men inte hon. Manal fick försöka utan eller fråga läraren eller de andra som kunde slå i lexikon. Hon fortsätter berätta: ”Jag lyssnade mycket noga på mina lärare och på alla som pratade svenska som jag träffade. Uttalet var inte svårt och jag har ett bra minne så jag lärde mig ganska snabbt enkla meningar och försökte använda dem så ofta jag kunde. Jag bad att alla skulle rätta mig om jag sa fel så det hjälpte också. När jag till slut klarat kurs B var jag glad och nyfiken på att fortsätta till nästa grupp”.

Hon berättar vidare ”Det blev svårt för mig på kurs C eftersom jag fick fråga läraren och kompisar hela tiden vad orden betydde. Nu började jag använda svensk ordbok och det gick bättre och bättre.” Manal är flitig med att göra sina hemuppgifter och gör dem med glädje. Hon började praktisera först på en frisörsalong (2 dagar/vecka) och senare i en mataffär där hon avancerade till att få sköta kassaarbetet. Hon säger: ”Jag har lärt mig mycket svenska på praktikplatserna och har aldrig varit rädd för att försöka prata med kunderna.”

Idag studerar Manal på kurs D och har en mycket bra vokabulär. ”Grammatiken är svår för mig när jag ska skriva men jag ber om hjälp av läraren och jag tänker inte ge upp. Jag känner mig stark och säker speciellt när jag kan hjälpa kompisar med olika ärenden ute i samhället. Hemma vill mamma att alla ska prata kurdiska men jag själv pratar svenska med mina småsyskon och jag kan skicka sms på svenska! Jag vill fortsätta med SAS sedan om jag inte kommer på bussförare utbildning på en gång. Det är fantastiskt att alla får studera i Sverige. Det var ju omöjligt för mig i Irak.” Manal förklarar för mig att behärska grammatiken är oerhört viktigt för henne för att då kan hon inte bara prata korrekt men skriva också. Hon fortsätter: ” Jag är mycket glad att jag har kommit så långt i språket och att jag kan prata och förklara saker så du förstår vad jag menar och alla andra också. Jag förstår svenskan mycket bra och jag börjar skriva också bättre. På fritiden har jag kontakt med svenskar och tycker om att se på svenska tv-program, läsa tidningar och reklamblad. Nu är det nästan konstigt att tänka sig att inte kunna

någon svenska alls och jag är stolt över mig själv att jag har lyckats lära mig att både prata, läsa och skriva på ett nytt språk”

Manal läser också på samma skola men hon är ”lat”, skrattar hon. Hon vill smitta honom med sin glädje och lära honom att det ska vara roligt att läsa. Hennes framtidsplaner är att bli bussförare. Hon säger att det känns ofattbart att kvinnor kan köra så stora maskiner och det är det hon vill. Manal börjar bli som svenska kvinnor i sitt resonemang om barn. Hon vill inte skaffa barn just nu, fast hela hennes familj insisterar på det, hon vill läsa färdigt först och skaffa sig ett jobb. Sedan kan hon tänka på barn. Hon säger: ”Min man och mina släktingar ska inte bestämma över min kropp och över mina planer i livet.”

På min fråga om hennes gamla land och eventuellt återvändandet, förstår hon inte vad jag egentligen menar: ”Jag är hemma!”.

8. Analys och diskussion

Kulturer och människor som möts har alltid påverkat varandra. Det är en ständigt pågående process som driver mänskligheten framåt. Man kan inte stoppa förändringen. Vi förändras antingen vi vill det eller inte. Hos de flesta leder förändringen till att vi omärkligt accepterar det nya samhället och upptäcker att den kulturella konflikten är mindre än man en gång föreställde sig. Graden av förändring är däremot individuell. Så länge vi håller fast vid att den egna kulturen är överlägsen eller underlägsen det nya landets är det svårt att förändras. Frågan är vilka känslomässiga eftergifter vi är beredda att göra.

Många människor tror att en förändring innebär att de måste ge upp sig själva. Men tvärtom leder förändringen till att de öppnar sig mot det nya samhället och börjar förstå de mekanismer som styr det. Förståelsen innebär att livet blir mindre konfliktfyllt, vilket i sin tur ger möjligheter till social och ekonomisk utveckling.

Stora demografiska förändringar i världen har krävt forskning i människors sociokulturella bakgrund. Det är nödvändigt för att förstå hur invandrare påverkas, utvecklas och lär i nya gemenskaper. Enligt Vygotsky skall studier fokusera framförallt på interaktionen mellan individen och en sociokulturell gemenskap. Vad individen tar med sig från sociala situationer är avgörande för den förståelse individen har om lärandet och hur denne omsätter sin förståelse i sitt framtida lärande. Vygotsky menar att lärande och språkinläring endast kan utvecklas i ett

samspel mellan sociala varelser. Tankar, värderingar, ord och aktiviteter är processer och produkter av social interaktion (1999:89–93).

8.1 Kvinnor

Mina kvinnliga informanter berättar att de vill lära sig mycket om den svenska kulturen och speciellt svenska kvinnors sätt att leva och deras relationer till man, barn och andra släktingar. Kvinnorna skaffar sig information på många olika sätt: genom kontakter med personal på dagis, fritids och skola, genom mammor till barnens kompisar, praktikplatser och egna skolkompisar. På dessa sätt får de en större språkinläring och deras motivation att lära sig språket ökar. Känslan att de är mindre värda än andra på grund av sin oförmåga att läsa och skriva är borta. De upplever inte sig själva som handikappade nu mera. Informanterna har av olika anledningar inte haft möjlighet att lära sig ett skriftspråk hemma i sitt eget land. Kvinnliga informanter har haft högt anseende i sitt hemland bland släkt och vänner för sin förmåga att sköta hem och barn och vara en god kvinna. De kunde inte ens tänka sig att oförmåga att läsa eller skriva skulle betraktas som ett socialt handikapp i ett annat land. Informanterna visste inte att de var analfabeter. ”Det är först i mötet med det svenska samhällets krav på läs- och skriftkunnighet som de insåg att de saknade läs och skrivförmåga och blev analfabeter” (SOU, 2003: 77). För att inte kunna läsa och skriva innebär att man uppfattas som inte självgående och inte produktiv person (SOU, 2003:265). Kvinnorna kände sig maktlösa och otillräckliga. Nu, när de har knäckt koden och både kan skriva och läsa, har de fått sin värdighet tillbaka. Den frustrationen som de upplevde tidigare i Sverige, när kontakten med samhället sköttes av barnen, är borta. De är inte rädda att ta kontakt med myndigheter, för att människor har börjat ta dem på allvar. Med språkutbildning får kvinnorna inträde i en svensk gemenskap. Delaktighet i det svenska samhället och utbildning bidrar till att kvinnorna behåller sin auktoritet i förhållande till barnen, skriver Darvishpour (2004:166). De är vuxna igen.

Vygotskij (1999) skriver att skriftspråket är en språklig funktion som skiljer sig från talspråket både när det gäller struktur och lärande. För att lära sig det ett alfabetiskt skriftspråk måste en illitterat person genomföra en dubbel abstraktion. Först måste man förstå att ord är symboler för företeelser i världen, vilka oftast lärs in omedvetet och därefter förstå att skriftspråkets grafem, bokstäver, är symboler för talets ljud representerat i fonem (Vygotskij 1999:316). Allt detta har kvinnorna behärskat och är väldigt stolta över sina framgångar. Deras

kunskaper i svenska språket utvecklas hela tiden, vilket innebär att kunna använda skriftspråket i dagligt liv i samhället och uppnå uppsatta mål samt utveckla sin egen kunskap och potential. Lärandet blir relevant och möjligt att tillämpa utanför skolan. Det är tydligt för dem att läsning och skrivning, som ett redskap, är det viktigaste för att fungera i samhället eller få jobb. De gör en tydlig koppling. I intervjuer framkommer att det finns fler mål som de vill uppnå, flera trappsteg att klättra uppför.

Carlson (2003) skriver om sina kvinnliga informanter att skolutbildning uppfattas som en förmån, eftersom det inte var en självklarhet i hemlandet. Skolan upplevs som en plats, där de kan arbeta i tysthet med att tänka, fundera över olika händelser i vardagen i ett samspel med andra elever samt med lärare. Skolan blir både en tillflyktsort för intellektuell och social gemenskap, den blir ett rum att må bra i, utvecklas i och lära i. De pratar om vardagliga situationer i affärer, på dagis och i skolan (Carlson 2003:236). Likadant beskriver mina kvinnliga elever glädjen av att vara i skolan.

På frågan om varför de skall lära sig svenska språket svarar alla kvinnor att de vill det. De är nyfikna på det svenska samhället, vill få mer kontakter med svenskar. Kvinnor är allmänt mer öppna för att skapa sociala kontakter med omgivningen skriver Al-Baldawi (2003). Närheten till barnen utgör också en grund till mammans snabba kännedom om omgivningen. Detta ger dem större möjlighet till integration. De vill förstå vad som sägs på TV och står i tidningar. De vill prata med skolpersonal om sina barn, gå till läkare utan tolk och hjälpa sina barn med läxor. Kvinnor uttrycker att de är väldigt mycket intresserade av att studera vilket, enligt Imsen (1992), tyder på en inre motivation. De uttrycker också att de studerar för att uppnå ett annat syfte: vidare studier, som tyder på yttre motivation. Samtidigt börjar de förstå vidden av att arbeta och bli självständiga och ekonomiskt oberoende. Kvinnor vill så gärna anamma svenskt sätt att leva där familjer i regel har två inkomstagare och kvinnan har sitt ekonomiska oberoende, vilket i sin tur ger henne självständighet. Här ser man väldigt tydligt både integrativ och instrumental motivation som drivkraft för kvinnornas språkinläring. För dem är kommunikation och integration är lika viktigt som möjligheter att kunna leta ett jobb. Motivation, skriver Gardner (1983) består av tre komponenter: attityderna gentemot andraspråkinläringen, önskan att lära sig språket och ansträngningen man gör för att lära sig. När inläraren verkligen är motiverad är alla tre komponenter involverade. Resultatet kan påverka attityden, men den största orsaken är en lyckad inläring som ett resultat

av attityder och motivation (Gardner 1983). Vad gäller olika faser i migrationsprocessen, befinner sig kvinnorna i fas tre, vilken betecknas som ”anpassning” enligt Hofstede (2005) när personen lär sig att gå vidare med sitt liv under nya förhållanden.

För att skapa nya relationer och kommunicera med andra krävs språket. Språket står i fokus när det gäller kommunikation. Enligt Stier (2003) kategoriserar språket personens identitet i samhället. Sammanhangskänslan skapas genom interaktion med sociala institutioner (utbildningssystem, sjukvård, myndigheter) och språket är ett viktigt verktyg för att få tillgång till dessa institutioner (Stier 2003). Med språkbehärskning kommer meningsfullhet som påverkar identitetsskapandet i en positiv riktning.

Darvishpour (2003) skriver att levnadsvillkor för kvinnor i hemlandet och i det nya landet ändras så markant att konsekvenserna blir enorma. I Sverige förvärvsarbetar kvinnan lika mycket som mannen. Sverige ligger långt fram jämfört med andra EU-länder när det gäller jämställdhet mellan könen. Välfärden i Sverige stöttar kvinnan i hennes självständighet genom lagar och socialomsorg i svensk familjepolitik (Darvishpour 2003:54–57). Enligt Carlbom (2003) ställs inte män och kvinnor inför samma sociala problematik när de invandrar till Sverige, eftersom kvinnor har sina förpliktelser att ta hand om familjen kvar. Och i Sverige, genom svensk familjepolitik, får kvinnor även möjligheter till utveckling. De kan leva sina liv vidare i Sverige. De kan fortsätta baka bröd, städa och passa barn. Deras position kan bli starkare här, eftersom de har möjlighet att studera och arbeta. Att svensk politik värnar jämställdhet är en fördel till för invandrarkvinnor. De kan nyttja svensk barnomsorg utan att drabbas av skam (Carlbom 2003:153). Samhällets regler och normer gynnar kvinnors rättigheter.

Under samtal med kvinnorna har jag fått uppfattningen att ”barnen är föräldrarnas nyckel till det svenska samhället” (Darvishpour 2004:115). Barn börjar prata svenska väldigt snabbt och de pratar svenska med varandra väldigt ofta, särskilt när de inte hittar ord på sitt modersmål. Eftersom det är mammor som tar hand om sina barn, tillbringar de mycket tid tillsammans. De tittar på TV och läser böcker. Det ligger i kvinnors intresse att förstå och prata svenska bättre. ”Det är mödrarna som oftast är synliga för barnen i hemmet, de ständigt närvarande mammorna och de lika ständigt frånvarande papporna” beskriver Lundgren (2005:146) sina kurdiska respondenter.

Kvinnor gör ett val att fortsätta utvecklas vidare. Kvinnornas val är delvis format utifrån de sociala nätverk, relationer och värderingar som

finns i Sverige. Det underlättar att genomföra förändringar och ta ansvar för barnens uppfostran och framtiden i det nya landet.

8.2 Män

Mina manliga informanter berättar att första tiden efter de har kommit till Sverige upplevde de lättnad och behag. De hade klarat den långa resan och sluppit undan alla hot. Enligt Hofstedes (2005) definition befann de sig i en "euforifas". Allt var nytt och annorlunda. De fick boenden och började på SFI. Så småningom insåg de att det tar längre tid än man trodde att lära sig språket. Det gick bättre med den muntliga delen, eftersom kurser är tvåspråkiga: de har sitt modersmål och dessutom måste de kunna arabiska. Men att lära sig alfabetet och börja läsa och skriva på svenska tog enormt mycket tid för dem. För två år sedan fanns inte kravet att alla kurser skall klaras på 24 veckor. De unga männen fick möjligheten att gå om kursen gång på gång. Men redan då började det kännas att de stagnerade och tappade gnistan. De vantrivdes i skolan och uppfattade lärandet som något som hör till barndomen. De såg sig själva som arbetstagare först och främst och en sådan självbild gör det svårt att gå tillbaka till rollen som elev (Moxnes 1984). Samtidigt var det omöjligt att hitta jobb utan läs-och skrivfärdigheter. De hoppade av studierna med hoppet om att skaffa sig ett jobb, men kom alltid tillbaka till Lernia som så kallade "återvändare". Moxnes (1984) menar att människans behov av att växa och söka en ny kunskap blir aktuellt först när människan känner sig tillräckligt trygg i sin omvärld. Moxnes utvecklar sin tanke vidare och poängterar att problemet med självutveckling handlar om att hitta rätt och tillräcklig ångest för att motivera växande, men inte så mycket ångest att man reagerar defensivt och låser fast sig. Blir ångesten inför nya kunskaper för stark reagerar människan med olika försvarsmekanismer, som hindrar inläring (Moxnes 1984:137).

Sedan började deras fruar komma till Sverige enligt en lag om familjeanknytning. Problemet uppstod på en gång, eftersom det svenska samhället har utvecklat en helt annan modell av familjestruktur. Här är man mån om jämställdhet i relationer mellan makarna och visar en stor respekt för barnens rättigheter. Detta leder till en konflikt mellan den inställning som mina manliga informanter har hämtat från sitt hemland och kraven på individen och familjebyggnaden som det svenska samhället ställer. Darvishpour (2003) hävdar att det privata patriarkatet gör kvinnor mycket mer beroende av sin make, medan de i Sverige är mer beroende av staten för sin försörjning och sociala trygghet.

Mannens roll som familjeförsörjare luckras upp, när det offentliga bidrags- och försörjningssystemet riktar sig till flera familjemedlemmar. Darvishpour diskuterar också om kvinnors maktresurser som dramatiskt ökar vid invandringen till Sverige. Detta leder till att kvinnor får möjlighet att utmana den traditionella rollfördelningen. Kvinnorna som har fått bättre positioner än vad de hade i hemlandet, kräver stora förändringar (Darvishpour 2003:54).

Alla mina informanter kommer från ett land med väldigt starka patriarkaliska familjestrukturmodellen, vilket innebär att mannen har en oerhört stor makt i familjen. Den makten är ofta förknippad med att mannen är familjeförsörjare och att det ekonomiska ansvaret ligger på honom. Den här modellen, skriver Al-Baldawi (2003), har utvecklats genom historien där samhället utgått från en manlig dominans och kvinnan som ett komplement till mannen inom familjens ram. Mannen är överhuvud i sin familj och har familjens sociala och ekonomiska huvudroll, är huvudman beträffande interna relationer men representerar också familjen i externa relationer. Det är pappan som blir kallad till diskussion och planering av barnens framtid i skolan och inte mamman. Det är pappan som har rätt till vårdnaden om barnen i fall av skilsmässa. Allt detta stärker den manliga makten i familjen (Al-Baldawi 2003:116).

I mötet med det svenska samhället förändras deras värld mycket drastiskt. Mannens uppgift som familjeförsörjare är oftast inte möjlig att kvarhålla i Sverige. På detta sätt förlorar han makten över familjen, marginaliseras, förlorar en del av sin heder. Mannen placeras i ett ingenmansland utan förpliktelser. Han får lägre status än tidigare i förhållande till andra män, men också i förhållande till kvinnan (Carlsson 1986). I situationen, när han är arbetslös, socialbidragstagare och har svårt att lära sig språket, upplever mannen brist på social status och bristande kontroll över fru och barn. Han vill inte sitta på en skolbänk. Det upplevs skamligt och förnedrande. Omgivningen upplever honom som lat. Mannen vill jobba istället. Men utan språk blir det inget jobb. Han befinner sig i ett moment 22.

Orsaken att man uppfattas som lat kan bero på resignation konstaterar Ålund (1991). Mannens roll är i dubbel bemärkelse hotad. Hotet gäller både som man i hemmet i ett patriarkaliskt familjeliv, och i samhället som invandrare. Som invandrare, skriver Ålund vidare, förlorar mannen status och anseende samt degraderas till yrken han inte känner sig hemma med eller till studier som han lämnade för många år sedan. Livet vänds upp och ner när barnen klarar skolan bättre än föräldrarna. Med kort utbildning och begränsade kunskaper i svenska språket har många män inte stora chanser att ta sig in på den svenska

arbetsmarknaden, utan de förblir arbetslösa, socialbidragsberoende och ”lata”. Drömmen för män är att återvända till hemlandet när möjligheten ges (Ålund 1991:68).

Nu, efter några år i Sverige, har två av de manliga informanterna fastnat i kulturchockfasen. De har fortfarande inte kunnat tillägna sig den nya kulturen. Svårigheter i identitetsskapandet leder till svåra upplevelser av identitetskonflikt, eller identitetsförvirring. Det stämmer med Hofstede (2005) när han talar om kulturchockfasen som immigranter upplever i ett nytt land. De har ingen känsla av kontinuitet eller sammanhang, som är så viktigt för identitetsskapandet enligt Stier (2003). Deras språk har stagnerat och fossiliserats. De använder sig av enkla språkstrategier och nöjer sig med detta. Männen tycker att svenska språket är väldigt svårt, samtidigt som de är medvetna om att språket har en stor betydelse för dem om de skulle välja att skapa sig ett nytt liv i Sverige. Utan språket, skriver Hofstede (2005), känner man utanförskapet och detta leder till brist i sammanhangskänslan. Att ha arbete i det nya landet hjälper att skapa en person en roll i samhället, position och meningsfullhet (Stier 2003). Informanterna känner sig värdelösa i sina ögon och deras självaktning är drabbad. Det känns svårt för dem att förankra sig i det nya landet. De har fastnat i stagnationen och kan inte se det positiva i det nya landets kultur, traditioner, seder och vanor.

På frågan varför de ska lära sig svenska svarar två av de manliga informanterna att de måste göra det eftersom de bor i Sverige. Informanterna känner sig tvingade att delta i undervisningen, eftersom de har försörjningsbidrag från socialen som i sin tur ställer krav på en motprestation för att få pengarna: att delta i sfi-undervisning. De resonerar utifrån att det är en plikt eller ett krav att lära sig svenska i Sverige. Orden *integration* eller *kommunikation* förekommer inte i intervjuerna. Jag kunde nämna instrumental motivation hos männen, eftersom de ser svenska språket som en väg till att söka jobb. Men de har resignerat och förstått att det inte blir något jobb. Alltså, motivationen är helt borta. De har tappat kontrollen över sina egna liv och tvivlar på sin kapacitet. Den nostalgiska längtan blir som ett tecken på motstånd mot rädsla och ängslighet inför de nya upptäckterna. Deras reaktioner förstärks när deltagandet i nuet känns obehagligt eller smärtsamt och när framtiden inte erbjuder någon lämplig belöning.

En enda manlig informant som är motiverad bland mina manliga kurdiska elever, representerar en ”integrativ form” av immigrationsprocessen. Han försöker verkligen att modifiera familjestrukturen och anpassa den till de nya kraven från omgivningen.

Den unga mannen har anammat de demokratiska relationerna inom familjen, samt jämlikhet mellan pappan och mamman och öppenhet i relationen till barnen. Han drivs av både instrumental och integrativ motivation och förstår att språket är nyckeln till det svenska samhället och redskapet för att söka och hitta jobb. Genom sin positiva inställning till det nya landet använder han alla möjligheter att lära sig svenska. Han tar kontakt med svensktalande vid alla tillfällen som erbjuds och försöker prata svenska utanför skolan. Han vill bli en del av en social gemenskap och gör rätt koppling mellan sysselsättning och arbete, där han kan knyta kontakter med svenskar. Han söker jobb på arbetsförmedlingen, samtidigt som han är beredd att fortsätta studier om han inte får arbete. Han ser tydligt att mer studier ökar hans chanser att få ett jobb.

Fares är ett bra exempel på att människor från fjärran trakter och kulturer kan finna sig väl till rätta i sin nya omgivning. Fast han kommer från en mycket konservativ, lokalt förankrad miljö och har mycket låg utbildning kan han ändå knyta an till det nya landet.

9. Slutsatser

Mitt syfte med denna uppsats var att ta reda på hur identitet och självkänsla påverkas hos invandrare som tappar språket vid migrationsprocessen. Samtidigt ville jag förstå vad som händer med motivationen till andraspråkinläring. Varför uppvisar mina elever olika grader av motivation vid inläringen av det svenska språket?

Det som framkommer i min studie är att det finns flera faktorer som bidrar eller hindrar språkinläringen. Många faktorer ligger bakom låg eller ökad motivation. Kvinnliga informanter har förändrat och omkonstruerat sin identitet. De har tagit de nya utmaningarna i det nya landet positivt och har utvecklat stort intresse, nyfikenhet och öppenhet till landets kultur, värderingar, språk, samt till målspråkstalare. Deras ställning i familjen har stärkts, de har möjligheter till egen försörjning genom att studera vidare, söka jobb eller genom samhället som hjälper till. I det nya landet har de rätten till vårnaden av barnen. Kvinnorna har upptäckt sin kapacitet och möjligheter i det svenska samhället. Deras studieansträngningar visar att inläring av ett nytt språk skapar goda relationer med omgivningen, ökar trivseln och skänker en känsla av kontinuitet och sammanhang. Kvinnorna berättar om sina framtidsplaner, där det står tydligt att de vill fortsätta studera och skaffa sig en utbildning som kan leda till ett jobb. De vill integreras och är intresserade av samhället och strävar efter att bli socialt accepterade. Frustrationer och rädsla för myndigheterna har försvunnit. Om de uppvisade mer integrativ motivation i början av sin resa, utvecklade de instrumental motivation också under resans gång. Kombinationen av de två motivationerna syns på deras studieresultat och ger goda förutsättningar att lyckas i Sverige. Bland mina frågeställningar hade jag en fråga om det var motivation som bidrog till framgång vad gäller språkinläringen, eller om det var framgången som skapade motivationen. Precis som Lightbown & Spada (2006) har jag svårt att skilja på de två faktorerna. Men jag tycker mig kunna se att stark motivation att bli en del av samhället driver fram lusten att behärska språket så fort som möjligt samtidigt som framgång i språkinläring och praktiskt användande av målspråket i det nya landet ökar motivationen ännu mer. De är mammor och barnen är deras liv. Språket blir ett medel att vara närvarande i allt som händer dem och deras barn. Kvinnorna har kämpat hårt från första dagen i Sverige och kämpar fortfarande för att få ett bättre liv här. De kämpar inte bara för sig själva utan för sina barn och deras framtid.

Två av de manliga informanterna hade stora förväntningar i början av sin vistelse i Sverige. De väntade ivrigt på sina familjer som skulle komma till Sverige. De njöt av frihetskänslan och de demokratiska normerna av allas lika värde och respekt för individen. Männerna började gå i skolan och upplevde det rätt positivt i början. Men sedan kom obehag för att kursmålen, t.ex. skriftlig kompetens, var orimligt höga för dem. Själva inläringssystemet i Sverige kändes främmande. Det faktum att det mest fanns kvinnliga lärare på skolan gjorde inte saken bättre. De hade svårt att finna sig i situationen där kvinnor bestämde över dem. Informanterna insåg inte vikten av att kunna läsa och skriva, samtidigt som de inte ville betraktas som totalt okunniga eller mindre värda. De drevs av motivationen att skaffa jobb, vilket stämmer bra överens med Gardners definition på instrumental motivation. Männerna hoppade av skolan men kom tillbaka efter en viss period, fortfarande arbetslösa och med stagnerat språk. De började känna sig maktlösa och identitetslösa, och de började längta tillbaka till det gamla landet. Kvinnornas utveckling och framsteg hade blivit ett hot för männen. Männerna hade ingen ork att kämpa vidare. De upplever känslan av resignation, uppgivenhet och utanförskap, och de har förlorat fotfästet. Intresset för det nya landet slocknat. Männerna har börjat ifrågasätta svenska värderingar och den nostalgiska smärtan uttrycks ofta i termer av negativa kommentarer om sederna, klimatet och invånarna i värdlandet och indirekt i en övervärdering av det egna landet.

Männen tenderar att leva i gårdagen, kvinnorna i nuet och barnen i framtiden. (Darvishpour 2003:113).

En av de manliga informanterna i undersökningen bryter dock mot detta mönster och tenderar att leva i nuet och ser sin egen familjs framtid i Sverige.

I undersökningen har jag försökt knyta ihop olika faktorer hos immigrationsprocessen: språkförlust, identitetsförändring och motivation till andraspråkinläring, eller brist på den. Min tanke var att bevisa att det finns ett samband mellan olika migrationsfaser och motivation att lära sig det nya språket eller känslan av olust för språkinläring, och att allt detta beror på i vilken fas av immigration man befinner sig.

I många studier om andraspråkinläring hittar man bland de största anledningarna till bra studieresultat tidigare utbildning och studievänor. Och det är, naturligtvis, sant. Men informanterna har lika låg (eller ingen) utbildning alls i bagaget och ändå uppvisar de olika resultat. Därför har jag dragit slutsatsen att det absolut avgörande för en lyckad

språkinlärning är immigrantens inställning till frågan om återvändande. Är man helhjärtat inriktad på att slå rot i det nya samhället knyter man så många band med det och allt känns inspirerande och möjligt. Man är motiverad att skaffa sig ett bättre liv, när man gick över ”den andra gränsen”. Och då är det geografiska eller kulturella avståndet oväsentligt.

Referenser

- Ahmadi, Nader 1998. *Iranian Islam. The Concept of the Individual*. London: MacMillan Press.
- Ahmadi, Nader 2000. *Kulturell identitet i gungning*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Ahmadi, Nader 2003. *Ungdom, kulturmöte, identitet*. Stockholm: Liber.
- Al-Baldawi, Riyadh 1994. *Migration och familjestruktur*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Al-Baldawi, Riyadh 2003. *Om psykosociala konsekvenser av förändringar i familjestrukturen hos invandrare*. I Ahmadi, Nader 2003 (red): *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Stockholm: Liber.
- Carlbon, Aje 2003. *The imagined versus the Real Other*. Lund: Department of Sociology, Lund University.
- Carlson, Marie 2003. *Svenska för invandrare-brygga eller gräns?* Lund: Studentlitteratur.
- Carlsson, Elin 1986. *Kurder i mellersta Östern och i exil*. Norrköping: Statens Invandrarverket.
- Darvishpour, Mehrdad 2003. *Invandrarkvinnor som bryter mönstret*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Darvishpour, Mehrdad 2004. Sociologiska texter om familj, etnicitet, feminism och rasism. Artikelsamling: Skriftserie C, nr 10.
- Ellis, Rod 1997. *Second Language Acquisition*. Oxford University Press: Oxford.
- Hedin, Anna & Lennart, Svensson 1997. *Nycklar till kunskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Hofstede, Geert 2005. *Organisationer och kultur*. Lund: Studentlitteratur.

- Franzen, Elsie 2001. *Att bryta upp och byta land*. Falun: Natur & Kultur.
- Gardner, Robert C, & Wallace E, Lambert 1972. *Attitudes and Motivation in Second Language Learning*. Rowley, MA: Newbury House.
- Gardner, Robert C. 1979. *Social psychological aspekts of second language acquisition*. I H. Giles., & R. StClair 1982. *Language and social psychology*. Basil Blackwell: Oxford.
- Gardner, Robert C. 1983. The socio-educational model of second language acquisition, s.13-14. *Journal of Language and Social Psychology*.
- Gardner, Robert C. 1985. *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. London: Edward Arnold Publishers.
- Imsen, Gun 1992. *Elevens värld: Introduktion i pedagogisk psykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lambert, Wallace E. 1972. *Language, psychology and culture*. Stanford University Press: Kalifornien.
- Lightbown, Patsy M, & Nina, Spada 2006. *How languages are learned*. 3rd edition. Oxford University Press: Oxford.
- Lundgren, Berit 2005. *Skolan i livet- Livet i skolan*. Umeå: Umeå universitet.
- Moxnes, Paul 1984. *Att lära och utvecklas i arbetsmiljön*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Otterup, Tore 2005. "Jag känner mig begåvad bara." *Om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multietniskt*

- förortsområde*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- SOU 2003: 77. *Vidare vägar och vägen vidare - svenska som andra språk för samhälls- och arbetsliv*. Stockholm: Fritzes.
- Stier, Jonas 2003. *Identitet, människans gåtfulla porträtt*. Lund: Studentlitteratur.
- Thomassen, Magdalene 2007. *Vetenskap, kunskap och praxis*. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Trost, Jan 2007. *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Viberg, Åke 1987. *Vägen till ett nytt språk*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Vygotskij, Lev 1999. *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos.
- Wellros, Seija 1994. *Kulturmöten till vardags*. Stockholm: Prisma.
- Ålund, Aleksandra 1991. *Etnicitet, familj och kvinnliga nätverk*. Stockholm: Carlsson.

Bilaga

Frågeguiden

1. Vad tänkte du om Sverige när du kom?
2. Hur känns det att gå i skolan?
3. Tycker du att svenska språket är svårt eller lätt?
4. Varför skall du lära dig svenskan?
5. Hur känns det att lära dig läsa och skriva på svenska?
6. Vad händer med dig som person när du kan eller inte kan läsa och skriva på svenska?
7. Trivs du i Sverige nu?
8. Vad har du för framtidsplaner?
9. Tänker du att stanna i Sverige eller flytta tillbaka till ditt gamla hemland? Varför?